

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม 2537

ฟื้นความหลังวิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

เหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เพิ่งจะผ่านไปเพียงสองขวบปี แต่น่าประหลาดนัก ที่กระแสประชาธิปไตยกลับตกต่ำอย่างน่าใจหาย

เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ?

วิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 เกิดจากความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมการเมือง ระหว่างวัฒนธรรมอำนาจนิยมกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย แต่วิกฤติการณ์ดังกล่าวหาได้ยุติลง ด้วยชัยชนะของกระแสประชาธิปไตยไม่ ผู้คนจำนวนไม่น้อยประเมินกระแสประชาธิปไตยสูงกว่าความเป็นจริง เมื่อเหตุการณ์คลี่คลายลงตามลำดับ จึงเริ่มประจักษ์ว่า กระแสประชาธิปไตยมิได้ สูงดังที่ประเมินไว้แต่ต้น

แม้ว่าความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมการเมืองเป็นความขัดแย้งหลักในวิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 แต่ก็มี ความขัดแย้งด้านอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของวิกฤติการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งในหมู่ชนชั้นปกครองและความขัดแย้งกับกระแสโลกาภิวัตน์

การรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 เป็นปฏิบัติการที่ขัดต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ภายหลังจากการพังทลายกำแพงเบอร์ลินและการล่มสลายของอาณาจักรโซเวียตนับตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมา ดุลยภาพในสังคมโลกแปรเปลี่ยนไป จนต้องมีการจัดระเบียบโลกขึ้นใหม่ พื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของระเบียบใหม่ของโลกก็คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยและการยอมรับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน กระบวนการโลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้กระแสประชาธิปไตยกลายเป็นกระแสโลก แม้แต่สหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกยังต้องตามกระแสนี้ แต่ผู้นำฝ่ายทหารในคณะ รสช. กลับนำสยามรัฐนาวาทวนกระแสโลกาภิวัตน์

แม้ว่าผู้นำ รสช. ได้พยายามลดทอนผลกระทบทางการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยการเชิดรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นบริหารประเทศ แต่รัฐบาลดังกล่าวก็ต้องเผชิญปัญหาอันเกิดจากการไม่ยอมรับของชุมชนระหว่างประเทศอยู่เกือบตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรป ยิ่งมีการตรากฎหมายลิดรอนสิทธิแรงงานของพนักงานรัฐวิสาหกิจด้วยแล้ว สถานะของรัฐบาลไทยในสังคมโลกก็ยิ่งตกต่ำลงไปอีก

ในขณะที่ผู้นำ รสช. นำสยามรัฐนาวาทวนกระแสโลกในด้านการเมืองการปกครอง รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน กลับคัดทางเลื้อตามกระแสเศรษฐกิจโลก ด้วยการเร่งเครื่องสู่แนวทางเศรษฐกิจเสรี การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจปรากฏอย่างชัดเจนทั้งด้านการผลิต การค้า และการเงิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาศยามประเทศตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ จึงเป็นไปตามแบบจำลองตั้งเสี้ยวผิง กล่าวคือ เป็นยุทธศาสตร์ที่ยึดหลัก 'เผด็จการทางการเมือง เสรีนิยมทางเศรษฐกิจ'

แท้ที่จริงแล้ว ผู้นำ รสช. ไม่มีแนวความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ และมีได้เห็นดีเห็นงามกับนโยบายเศรษฐกิจเสรีของรัฐบาลอานันท์ หากแต่ไม่มีความสันทัดจัดเจน จึงมีอาจทักทวนหรือคัดค้านนโยบายของรัฐบาลอานันท์ได้ ในเมื่อผู้นำ รสช. จำเป็นต้องอาศัยเกียรติภูมิของบุคคลในรัฐบาลอานันท์ที่ค้ำจุนความชอบธรรมในการธำรงฐานอำนาจ โดยที่ระมัดระวังที่จะไม่แสดงภาพการฉ้อฉลอำนาจต่อสาธารณชน รัฐบาลอานันท์แม้จะมีภูมิหลังเป็นรัฐบาลเทคโนโลยีในแครต แต่ก็มียุทธศาสตร์อันแน่นแฟ้นกับองค์กรโลกบาลดังเช่นธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลอานันท์ก็ตระหนักดีถึงอำนาจต่อรองที่จะผลักดันนโยบายได้ในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เองจึงมีการปูพื้นฐานของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีอย่างต่อเนื่อง

ผู้นำ รสช. ยังคงต้องการให้รัฐบาลแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมราคา ภายหลังจากรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ประธานสภา รสช. พยายาม 'สั่งการ' ให้พ่อค้าลดราคาสินค้าหลายครั้ง หากราคาสินค้าขึ้นลงตามอำนาจปากกระบอกปืน การบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพของราคาคงเป็นเรื่องง่าย เพราะเพียงแต่สะสมและใช้อาวุธ ราคาก็จะขึ้นลงตามที่ต้องการได้ แม้การใช้อาวุธจะมีผลต่อราคาอยู่บ้าง แต่ก็หาใช่ผลที่ยั่งยืนไม่ เพราะในที่สุดแล้ว ราคาจะกลับคืนสู่ระดับธรรมชาติตามสภาพการณ์ในตลาด

ความขัดแย้งในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจะระหว่างผู้นำ รสช. กับรัฐบาลอานันท์ค่อยๆปรากฏสู่สาธารณชนทีละเล็กละน้อย จนในที่สุดกลายเป็นความขัดแย้งที่เปิดเผยมการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรี ผนวกกับการปรับเปลี่ยนให้กระบวนการกำหนดนโยบายมีความโปร่งใสมากขึ้น เป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการที่สูญเสียประโยชน์จากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีต่างวิ่งเต้นเข้าหาผู้นำ รสช. และมีความพยายามที่จะล้มนโยบายดังกล่าวนี้ คณะที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจของสภา รสช. ทำหน้าที่เป็นหัวหอกในการคัดค้านนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลอานันท์ รวมทั้งการคัดค้านนโยบายการปฏิรูประบบภาษีทางอ้อม จากการเก็บภาษีการค้ามาเป็นการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มด้วย

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำ รสช. กับรัฐบาลอานันท์ปรากฏอย่างแจ่มชัดในกรณีการจัดสรรสัมปทานโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายแก่กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ ผู้นำ รสช. บางคนยืนอยู่

ข้างเดียวกับกลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ โดยพยายามผลักดันให้รัฐบาลอานันท์จัดสรรสัมปทานโดยเร็ว ในขณะที่รัฐบาลอานันท์ต้องการรื้อส่วนเกินทางเศรษฐกิจคืนจากกลุ่มเจริญโภคภัณฑ์เท่าที่จะทำได้ แต่ความขัดแย้งที่รุนแรงยิ่งกว่าเกิดขึ้นเมื่อผู้นำ รสช. ไม่สามารถกดดันให้รัฐบาลอานันท์จัดสรรงบประมาณการซื้ออาวุธตามที่ต้องการได้ ซึ่งเกือบเป็นชนวนให้มีการล้มรัฐบาลดังกล่าว

ความขัดแย้งเหล่านี้มีส่วนกัดกร่อนความชอบธรรมของผู้นำ รสช. ให้เสื่อมทรามลงตามลำดับ มิใช่ต้องกล่าวถึงความไม่ชอบธรรมในการได้มาซึ่งอำนาจด้วยการรัฐประหารตั้งแต่ต้น ในขณะที่ผู้นำ รสช. ฉายภาพความเลวร้ายของรัฐบาลชาติชาย แต่ในทันทีที่มีการจัดตั้งสภา รสช. ก็อาศัยอำนาจจากปากกระบอกปืนในการกำหนดเงินเดือนให้ตนเอง หากการรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 เกิดจากความรักชาติ ผู้นำ รสช. คงอธิบายได้ยากว่าเหตุใดความรักชาติจึงต้องมีผลตอบแทนเป็นตัวเงินเพิ่มเติม

กระบวนการทำลายผู้นำ รสช. เริ่มต้นขึ้นในทันทีที่ยึดอำนาจรัฐได้ มิใช่ด้วยน้ำมือของผู้อื่น หากแต่ด้วยน้ำมือของตนเอง คำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมหลายต่อหลายคำถามผุดขึ้นเป็นระลอกๆ โดยที่ไม่มีคำตอบอันชัดเจน คำถามเหล่านี้มีอาทิเช่น เหตุใดกรรมการสภา รสช. จึงต้องมีเงินประจำตำแหน่ง? เหตุใดผู้นำ รสช. จึงเลือกยื่นข้างกลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ในกรณีการจัดสรรสัมปทานโทรศัพท์? เหตุใดผู้นำ รสช. จึงต้องการซื้ออาวุธเพิ่มขึ้น ทั้งๆที่ความจำเป็นในการสะสมอาวุธหลังยุคสงครามเย็นลดทอนลงไปเป็นอันมาก ?

การโยกย้ายตำแหน่งในกองทัพภายใต้ระบบอุปถัมภ์ปรากฏอย่างแพร่หลาย จนดูเหมือนหนึ่งจะมีการสืบทอดอำนาจภายในกลุ่ม 0143 และผู้ใกล้ชิดไปได้อีกนานนับสิบปี แต่อิทธิพลของกลุ่ม 0143 มิได้จำกัดเฉพาะกองทัพเท่านั้น หากยังแผ่อำนาจไปสู่กรมตำรวจและหน่วยราชการอื่นๆอีกด้วย บรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ต้องการความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานหลายต่อหลายคนเลือกเข้าไปสวมมิกัดต่อผู้นำ รสช. หนังสือพิมพ์พากันรายงานข่าวการโยกย้ายตำแหน่งในกองทัพและระบบราชการนอกกองทัพในทำนองที่มีการเล่นพรรคเล่นพวกอย่างโจ่งแจ้ง โดยที่ ผู้นำ รสช. ไม่เคยให้สัมภาษณ์ปฏิเสธรายงานข่าวลักษณะนี้

การสืบทอดอำนาจในกองทัพและการใช้อำนาจแทรกแซงการแต่งตั้งข้าราชการนอกกองทัพ สร้างภาพลักษณ์อันไม่เป็นมงคลแก่ผู้นำ รสช. และมีส่วนทำลายฐานอำนาจของคนกลุ่มนี้ นายทหารที่ถูกโยกย้ายออกนอกเส้นทาง เนื่องจากมิได้อยู่ในระบบอุปถัมภ์ของผู้นำ รสช. กิติ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่พลาดตำแหน่งเนื่องจากการแทรกแซงของผู้นำ รสช. กิติ นับวันมีแต่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งมีนัยสำคัญว่า ฝ่ายตรงกันข้ามกับ รสช. เติบโตตามกาลเวลา โดยที่อำนาจทำให้ ผู้นำ รสช. มองไม่เห็นความเป็นจริงดังกล่าวนี้

จริงอยู่ กลุ่มพลังประชาธิปไตยมีบทบาทสำคัญในการคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และความขัดแย้งส่วนบุคคลระหว่างพลตรีจำลอง ศรีเมือง

กับบุคคลสำคัญในกลุ่ม จปร.5 มีส่วนนำมาซึ่งวิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 แต่การสิ้นอำนาจของรัฐบาลสุจินดาในเวลาอันรวดเร็ว เป็นผลจากกระบวนการทำลายตนเองของผู้นำ รสช. ตั้งแต่ต้น โดยที่กระบวนการนี้จบจากสุดท้ายลงเมื่อมีการผลักดันรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะสืบทอดอำนาจและการ 'เสียสัจย์เพื่อชาติ' ของพลเอกสุจินดา คราประยูร

ผู้คนที่ทะเลาะถกเถียงกันดำเนินในเดือนพฤษภาคม 2535 และผู้ที่คัดค้านรัฐบาลสุจินดาอยู่ในบ้าน มีอาจนับเนื่องเป็นกลุ่มพลังประชาธิปไตยได้ทั้งหมด บางส่วนของผู้คัดค้านเป็นผู้ที่มีอาจทนต่ออหังการแห่งอำนาจของผู้นำ รสช. ได้ บางส่วนเป็นผู้ที่มองเห็นความไม่ชอบธรรมและความไม่ชอบมาพากลตลอดระยะเวลาที่คณะ รสช. เรื่องอำนาจ ยิ่งรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลสุจินดาจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งมาจากรัฐบาลชาติชายด้วยแล้ว คณะ รสช. ก็มีอันต้องรวนวันปิดม่านการเมือง เพราะมีอาจอธิบายต่อราษฎรได้ว่า เหตุใดรัฐบาลสุจินดาจึงผสมพันธุ์กับรัฐมนตรีจากรัฐบาลชาติชาย ในเมื่อคณะ รสช. ประณามการฉ้อฉลอำนาจของรัฐบาลนั้น มีหน้าซ้ำรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลสุจินดาหลายคนยังต้องคดี 'ความร้ายว้ยอันผิดปกติ' ซึ่งคณะ รสช. เป็นผู้กล่าวหาเอง

การยึดกุมอำนาจรัฐของรัฐบาลสุจินดามีส่วนสร้างสภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจขึ้น ผู้ประกอบการจำนวนมากเริ่มไม่แน่ใจว่า สยามรัฐนาวาจะยังคงเดินต่อไปในเส้นทางทุนนิยมเสรีหรือจะหันกลับไปสู่ระบบทุนนิยมอภิสิทธิ์ การแทรกแซงโดยอ้อมของรัฐบาลอเมริกัน จนนายณรงค์ วงศ์วรรณ มีอาจดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากตกอยู่ใน 'ก้นดักยาเสพติด' ก็ดี และการที่ชนชั้นกลางจำนวนมากร่วมต่อต้านรัฐบาลสุจินดาก็ดี ล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่ใจต่อสภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้น ผู้คนที่เคยได้ประโยชน์จากกระบวนการโลกาภิวัตน์เริ่มไม่แน่ใจว่าจะยังคงได้รับประโยชน์ต่อไป ขณะเดียวกันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นจักรกลสำคัญของกระบวนการโลกาภิวัตน์ มีส่วนแพร่ภาพอันอัปลักษณ์ของวิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 ไปทั่วโลก จนมีเสียงประณามมาจากนานาชาติรอบประเทศ

วิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 อันยุติลงด้วยการสิ้นอำนาจชั่วคราวของคณะ รสช. มิใช่ชัยชนะของกลุ่มพลังประชาธิปไตย หากแต่เป็นผลจากกระบวนการทำลายตนเองของผู้นำ รสช. นั่นเอง

อำนาจนั้นมีเสน่ห์ แต่ผู้ลุ่มหลงอำนาจมักมีอันเป็นไป